

JAK SE PÍŠE DETEKTIVKA

Univerzitní akademik, literární teoretik a autor detektivek **MICHAL SÝKORA** o tom, jak se nositel doktorátu dostal k psaní „pokleslého žánru“, čím ho inspiroval autor slavné Lolity a kdy naposledy byl jeho život podobný krimirománu.

Text:

Petra Smítalová

Foto:

Petr Kozlík

Je těžké vytvořit dobrou detektivku, ale snadné napsat špatnou, a proto jich je tolik,“ tvrdila britská autorka kriminálních příběhů P. D. Jamesová, oblíbenkyně spisovatele Michala Sýkory. Jemu samotnému se daří psát hlavně ty dobré. Jako rodák z Olomouce umísťuje jejich děj právě do tohoto města a okolí. Jeho debut *Případ pro exorcistu* (2012) zfilmoval Jan Hřebejk a svěrázná komisařka Marie Výrová v něm vyšetřuje vraždu spojenou s domnělým vymítáním ďábla. I jeho druhý krimiromán *Modré stíny* (2013) dostal filmovou podobu – stejnojmennou televizní minisérii režíroval Viktor Tauš. Příběh zasazený na univerzitní půdu řeší zneužívání veřejných prostředků a politického vlivu. Ve své třetí detektivní próze, *Ještě není konec* (2016), nechává autor komisařku a její tým znovuotevřít vyšetřování vraždy z roku 1987. Román se nedávno stal předlohou pro scénář Petra Jarchovského a čeká na zfilmování.

Jak vznikla vaše první detektivka?

Pro radost. Tehdy byly velice v módě mysteriózní detektivky ve stylu Dana Browna, plné nadpřirozena a tajemných spiknutí. To mě velmi popuzovalo, protože detektivka musí být racionální a logická. Současně jsem si uvědomoval, že u nás chybí detektivka britského střihu, tedy vystavěná na řešení záhady pomocí logické dedukce. A protože jsem se detektivkami zabýval i odborně a vždycky jsem je měl rád, napadlo mě, že bych si jednu takovou pod-

» Protože jsem se detektivkami zabýval i odborně a vždycky jsem je měl rád, napadlo mě, že bych si jednu takovou podle vlastního gusta zkusil vytvořit. «

le vlastního gusta zkusil vytvořit. Vůbec jsem neměl žádné publikační ambice, chtěl jsem prostě jen zkusit napsat detektivku, která by mě bavila a jakou bych si sám chtěl přečíst. A tak vznikl *Případ pro exorcistu*.

Takže jste asi neočekával, že by se vaše prvotina mohla rovnou dočkat vydání a následně i televizní adaptace...

To vůbec. Když jsem tu knihu dopsal, dal jsem ji přečíst několika lidem, a protože měla poměrně pozitivní ohlas, zkusil jsem ji nabídnout nakladatelství Paseka. Samozřejmě mě potěšilo, když vyšla, ale zpětně vidím, jaké chyby jsem jako autor dělal. Je to taková veselá nekomplikovaná knížka se spoustou odboček, které nikam nevedou, a vsuvkami, které jsou z hlediska děje zbytečné. Taky mi zápletka připadala jednoduchá, tak jsem ji různě nafukoval, a dokonce jsem i oproti původnímu záměru změnil pachatele. Josef Škvorecký říkal, že detektivka je spojená vražda s legrací. A takový je právě *Exorcista*. Mé další romány už jsou vážnější.

Je podle vás nutné, aby spisovatel od začátku věděl, kdo zločin v jeho knize spáchá?

Ano, to je totiž to ústřední, jádro záhady, k jejímuž objasnění bychom na konci měli dojít. Že ale autoři v tomhle ohledu docela často tápou, je poznat podle toho, jak moc důsledně a racionálně v příběhu rozmisťují stopy vedoucí k vrahovi a řešení.

MICHAL SÝKORA (44)

Literární teoretik a spisovatel se narodil v Olomouci v roce 1971. Tamtéž vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Palackého a od roku 1998 tam působí na Katedře divadelních a filmových studií. Absolvoval několik studijních pobytů v Cambridgi a Oxfordu. Odborně se zabývá světovým moderním románem, literární teorií (zejména hermeneutikou a komparatistikou) a také žánrem detektivky. Napsal dvě monografie o Vladimíru Nabokovi, populárně naučnou publikaci Dostojevského buldok: o zvířatech a/v literatuře a s kolektivem studentů připravil k vydání knihu Britské detektivky: od románu k televizní sérii. Je autorem námětu pro televizní krimi Pět mrtvých psů, kterou v současnosti převádí do románové podoby, a detektivních románů Případ pro exorcistu, Modré stíny a Ještě není konec.

Zkoušel jste se pustit i do jiných žánrů beletrie, než je detektivka?

Asi jako každý jsem se ve svých studentských letech pokoušel o nějaké ty veršičky, a dokonce i o rozsáhlejší prozaické útvary. Ale nic z toho nestojí za řeč. Nedávno jsem dělal pořádek ve svých papírech a na tyhle dávné výtvary jsem narazil. Musím říct, že když jsem se do těch pětadvacet let starých spisků začel, oblil mě studený pot a rychle to všechno putovalo do popelnice, protože jsem se zděsil představy, že by to někdo někdy četl. Ušetřil jsem jen pár básniček, které jsem napsal někdy v sedmnácti letech, ale z ryze sentimentálních důvodů, nikoliv pro jejich uměleckou kvalitu. Vypisoval jsem se v nich z nejrůznějších citových pohnutí, tak jsem si je z víceméně autobiografických důvodů schoval. Ovšem v životě by mě nenapadlo je někde publikovat. I když kdysi dávno, ještě na gymnáziu, jsem jimi oblesal jednu literární soutěž a obdržel jsem dokonce čestné uznání.

Máte nějaký svůj spisovatelský rituál?

Snad jen psaní rukou. Téměř vždy se mi totiž stává, že když zapnu notebook, abych začal psát, nic mě nenapadá. Musím ten stroj zavřít, vzít do ruky papír a tužku a pak mi to jde mnohem snáz. Psaní rukou nejspíš spouští nějaké kreativní centrum v mém mozku. A taky musím při psaní poslouchat hudbu – inspiruje mě to a pomáhá mi soustředit se. Jsem stejně jako moje policejní komisařka Marie Výrová velký fanoušek Boba Dylana. Často se stává, že konkrétní alba, která Marie poslouchá v detektivním příběhu, poslouchám i já ve chvíli, kdy tu kterou scénu píše.

Co vás na psaní detektivek nejvíc baví?

Stavět příběh, prozkoumávat situace, vytvářet postavy, které něco prožívají, a přemýšlet, jak by se asi zachovaly. Obecně postavy jsou pro detektivku obzvlášť důležité, řada autorů na to zapomíná a soustřeďuje se jen na zápletku. U detektivky jsou pak ještě velkou výzvou její jasně daná pravidla. Moje oblíbená anglická autorka detektivních příběhů P. D. Jamesová kdysi řekla, že psaní detektivek aktivizuje lidskou tvořivost, protože jste nuceni se pohybovat v rámci omezujících striktních pravidel. Navíc si myslím, že detektivka v současné době je ideální žánr pro propojení se společenskokritickým románem.

Stává se vám někdy, že postava, kterou tvoříte, si tak trochu začne žít vlastním životem a mění se vám pod rukama?

To je myslím přirozený jev, pokud se svými hrdiny jako autor pracujete skutečně jako s postavami, které mají nějaký charakter a osobní historii, a ne pouze jako s bezduchými loutkami. Postavy se musejí vyvíjet a mít nějaký životní cíl.

V mém třetím románu se proměnila Marie Výrová, ovšem z trochu jiných důvodů. V Exorcistovi i Modrých stínech je to postarší dáma, která často používá columbovskou metodu vyšetřování. Uvědomuje si, že v mužském světě ji jako ženu často podceňují, a ona se rozhodne toho využít. Pak ale vznikla televizní podoba Případu pro exorcistu, kde Marii hraje Klára Melíšková, která se mi v té roli nesmírně líbila a která té postavě vtiskla charisma a energii, a já jsem – zprvu nevědomky – ve třetím románu Ještě není konec svoji vyšetřovatelku přiblížil právě jejímu hereckému pojetí. Při psaní jsem si představoval intonaci jejího hlasu, způsob vyjadřování, lehce ironický tón – a najednou se ta postava posunula k mnohem ráznější a přímější ženě, která se se svým chlapeckým okolím příliš nemaže.

Proč jste pro hlavní postavu vyšetřovatele zvolil ženu a nikoli muže?

Domnívám, že na českých detektivkách je nejtrapnější hra na drsné policajty. My to u nás neumíme napsat a pak to působí směšně. Proto jsem se snažil vytvořit postavy, které už svou podstatou nebudou umožňovat příliš tvrdé akce a budou přesným opakem všech těch drsnáků. Marie je pětapadesátiletá dáma, která už vzhledem ke svému věku řeší věci svým důmyslem, nikoliv pomocí zbraně, či snad dokonce pěstí. Další vyšetřovatel Pavel Edelweiss (*televizní verzi nadporučík Mráz*) je vlastně takový tatka od rodiny, který vůbec neodpovídá stereotypní představě, že policista musí být osamělý, vnitřně rozervaný alkoholik, ale naopak má funkční rodinu a vždycky se těší z práce domů za ženou a dětmi. A doplňuje je elévka Kristýna Horová, což je mladá holka, která se snaží po vzoru Marie prosadit v mužském světě, ale moc se jí to nedaří a často dělá chyby.

Který ze slavných detektivů je vám osobně nejsympatičtější?

Od dětství jsem měl velmi rád anglické detektivky, protože v osmdesátých letech to málo zajímavého, co bylo možné v televizi vidět, byly právě seriály s Taggartem či Adamem Dalglieshem, případně pár epizod z Profesionálů. Tyto mé oblíbené postavy z dětství stále považuju za asi nejzajímavější detektivky, se kterými jsem se kdy setkal.

Je při psaní detektivek spíš výhoda, nebo nevýhoda, že se literaturou zabýváte jako teoretik?

Obojí. Na jedné straně díky tomu, že analyzuji jiné autory, vím, co všechno by správná detektivka měla mít a čeho se vyvarovat, znám její pravidla. Ale na druhé straně si také uvědomuji, že to, že vím, jak by se to správně mělo dělat, ještě neznamená, že to taky ve skutečnosti umím použít.

Měl jste někdy při čtení kvalitní detektivky pocit vzteku, že takhle dobře byste to sám napsat nedovedli?

Samozřejmě. Zrovna nedávno jsem žasl u vynikajícího seriálu BBC Line of Duty, v němž byla asi patnáctiminutová scéna výslechu na policejní služebně – v uzavřené místnosti spolu mluvily čtyři postavy. Nic víc. Ale bylo to tak výborně napsané, zahrané a natočené, že jsem jako divák jen bez dechu sledoval, co ti čtyři předvádějí, a vůbec mi nevadilo, že kamera se celou dobu ani nepohnula z místa. To jsou přesně ty chvíle, kdy si říkám – tohle bych chtěl taky umět.

Stává se vám, že se někdo z kolegů na fakultě, kde učíte, pozastaví s despektem nad tím, že se jako akademik pouštíte do tvorby pokleslého žánru?

Problém je, že u nás je na populární žánry nahlíženo jako na něco druhořadého. Třeba v britské literatuře je už od sedmdesátých let vrcholná detektivka považována za solidní mainstreamovou literaturu, nad kterou se nikdo neofrnjuje a nikdo se nestydí za to, že ji čte. U nás detektivkou ještě donedávna celá řada lidí, a to včetně spisovatelů a kritiků, opovrhovala, což se bohužel zpětně velmi negativně projevovalo na tom, kdo a hlavně jak detektivky psal. I část mých kolegů mi občas dává najevo, že není důstojné, aby někdo, kdo přednáší na univerzitě, psal detektivky, že bych se místo toho měl radši věnovat něčemu pořádnému. Já si to nemyslím a naštěstí vím i o řadě osvěcených akademiků, kteří si uvědomují, že napsat dobře fungující detektivku není snadné.

Něco jako hrát šachy?

Tak to nedokážu posoudit, protože logiku šachu jsem nikdy zcela nezvládl. Umím sice posouvat figurkami, vím, jak se kterou táhne, ale nejsem schopen plánovat tahy dopředu tak, aby to vedlo k vítězství. Na střední škole jsem měl spolužáka, který v šachu vyhrával okresní a krajské přebory, a já jsem mu sloužil jako trenážér. On se mnou velice rád hrál, protože já neznal ty správné postupy podle příruček, mnohdy jsem ho šokoval naprosto iracionálním tažením figur. Moje neschopnost ho nutila improvizovat a to si pochvaloval.

Diskutují s vámi o vašich detektivkách i studenti, které učíte?

Někteří. Většinou ti, kteří cítí potřebu mi sdělit, že se jim některá z mých knížek líbila. Ti, kterým se to nelíbí, si to nechávají pro sebe, popřípadě pro nějaký ironický facebookový status. Ono to souvisí s tím, co jsem už říkal. Když vydáte jednu mainstreamovou knihu, je to rarita. Když jich vydáte víc, a ještě mají pozitivní odezvu, v určitých kruzích lidé cítí potřebu se od vašeho počínání kriticky distancovat. Zkrátka

chtějí projevít svou intelektuální převahu a dát vám na srozuměnou, že oni oceňují jen ty skutečné hodnoty a že ve srovnání s Joycem nebo Houellebecqem je detektivka odpad. A když vám takovou knihu ještě nezfilmuje Quentin Tarantino, ale „jenom“ Jan Hřebejk, dílo zkázy je dokonáno. Ale nerad bych, aby to vyznělo jako nějaké ublížené skuhrání. Tento způsob relativizujícího vymezování se proti tomu, co je úspěšné, je prostě součástí toho, čemu se říká „akademický diskurz“.

Může mít detektivka jako druh popkultury i pozitivní vliv na českou kulturu?

Ano. Podle mého názoru zejména v tom, že v ní prozkoumáváte hranici dobra a zla. Ta hranice může být rozmlžená, na konci čtenář může přijít na to, že dobro i zlo se tam objevovalo v nezvyklých podobách, postavy můžou být ambivalentní, ale vždycky by nad zločinem mělo zvítězit dobro – i když ne za každou cenu. Já jsem možná v tomhle poněkud naivní, ale osobně nemám rád díla, která postrádají etický rozměr. Vadí mi filmy či knihy, které jsou adorací násilí a tematizují krutost jako zábavu. Správná detektivka by měla být postavena na určitém hodnotovém systému. Hrdinové by neměli být černobílí, mohou chybovat, ale nemělo by v ní docházet k relativizování hodnot.

Čte vaše detektivky vaše žena?

Ano, je to moje první čtenářka a já už za ty roky vím, jak poznat, jestli se jí kniha opravdu líbí. Ona je totiž vystudovaná bohemistka a příměrně má potřebu opravovat mi v textu chyby. Ovšem v momentě, kdy mi je tam začne nechávat, je jasné, že si jich přestala všimnout, protože ji strhlo vyprávění. Pak vím, že je všechno v pořádku.

Podle scénářů Michala Sýkory natočila Česká televize tři detektivní série: Případ pro exorcistu, Pět mrtvých psů a Modré stíny s Klárou Melíškovou, Stanislavem Majerem, Terezou Voříškovou a Miroslavem Krobotem v hlavních rolích.

Letošní novinkou je Sýkorův detektivní román *Ještě není konec*. Komisařka Marie Výrová v něm řeší vraždu z roku 1987, která rozvrátila kdysi prominentní rodinu místního lékaře.

Váš čtyřletý syn je na detektivky ještě malý, ale nezkusil jste pro něj vymyslet třeba pohádku, která by se detektivce tak trochu podobala?

My trávíme večery s pohádkou. Ty ale zcela konzervativně čtu, než že bych si je vymýšlel. Nedávno syn objevil moje staré loutkové divadlo a to mu teď často hraji; jsou to takové improvizace na jím zadané téma. Ale musím se přiznat, že mi v hlavě zraje nápad napsat pro něj pohádkovou knihu. Něco už mám i načrtnuté, ale zjistil jsem, že spíš než pohádka mi z toho vychází jakýsi temný dětský thriller.

Možná kdybyste přitvrdil a napsal temný thriller pro dospělé, měl by úspěch jako severské detektivky. Jak si vysvětlujete jejich boom?

Domnívám se, že severská krimi si takovou oblibu získala proto, že je odlišná od uniformních angloamerických thrillerů, které válčují knižní trh po celém světě. Čtenáři na ní oceňují nové, mnohdy velmi exotické prostředí skandinávských zemí a nápadité zápletky. Z nějakého zvláštního důvodu se Skandinávcům stále

daří vymýšlet nové a originální zločiny. A pak celá řada těch detektivek tematizuje společenský dopad zločinu a propojení zločinu s politikou, což v současném publiku rezonuje. Někde jsem ale četl, že sami Skandinávci moc nechápou tu obrovskou oblibu jejich detektivek. Příběhy v nich prý vůbec neodpovídají tomu, jak oni ve skutečnosti žijí a jaká je tam společenská atmosféra – například nemají zdaleka tak vysokou kriminalitu, jak bychom mohli usuzovat z jejich thrillerů.

Napsal jste dvě monografie o Vladimíru Nabokovovi. Dal by se mezi jeho dílem a detektivkami najít nějaký průnik?

Určitě, i když Nabokov sám jako spisovatel populární žánry neměl vůbec rád a mnohdy se o nich vyjadřoval dost pohrdavě, současně z nich čerpal. Spousta jeho postav jsou zločinci. Z jeho knih je cítit určitá fascinace zločinem, ale k tomuto tématu přistupuje svým originálním způsobem. Některé jeho romány mají zápletku postavenou na neustálém odkládání zločinu, protože postavám se ho nedaří zrealizovat. Dobře je to vidět třeba ve slavné *Lolitě*, trochu jinak v *Zoufalství* nebo velmi zřetelně v románu *Král, dáma, kluk*, kde postavy chtějí spáchat vraždu, ale nakonec k tomu nedojde. Odpovídá to Nabokovově vizi světa jako místa, kde vlastně není možné vůbec nic naplánovat, protože do sebedokonalejšího plánu zasáhne náhoda, omyl nebo nějaký jiný nepředvídatelný faktor. Jeho hrdinové jsou bezmocní vůči ironickému osudu. Tahle myšlenka mě ostatně inspirovala i při psaní *Případu pro exorcistu*, kde se ukáže, že zločinci se chovali tak zmatečně a chaoticky proto, že selhal jejich původní plán a oni museli improvizovat.

Podobá se někdy i váš život detektivce?

V literatuře se objevuje klišé, že autoři detektivek často chtějí sami řešit zločiny, o kterých píší. To najdeme už u Agathy Christie a její Ariadny Oliverové, která je jakousi karikaturou samé autorky. Všichni asi znají i spisovatelku s detektivními schopnostmi Jessiku Fletcherovou z krimiseriálu *To je vražda*, napsala. Sám si z toho dělám trochu legraci ve své poslední detektivce, kde mám spisovatele Kolihu, jenž si myslí, že dokáže vyřešit vraždu místo Marie Výrové. Ale musím říct, že toto je opravdu jen klišé a můj život s detektivkou moc společného nemá. Zločiny, o kterých píší, si vymýšlím a nic z toho jsem nezažil – ostatně tady u nás v Olomouci není žádná závratná zločinnost. Nejblíže k detektivce jsem měl naposledy minulý týden ráno, když jsem se vypravoval se synem do školy a museli jsme vypátrat, kde jsme večer předtím pohodili kšiltovku.

inzerce

1928
Choceňská mlékárna

CHOCEŇSKÉ
tradiční pomazánkový
s **JALAPEÑO**
smažením

JALAPEÑO GRILL PARTY

SOUTĚŽ!

Zapojte se do velké letní soutěže a každý měsíc vyhrajte lávový raclotto gril, výborné pivo, šťavnaté steaky a zásobu dobrot z Choceňské mlékárny. Vše přivezeme až k vám.

Stačí pouze jedno jediné soutěžní balení tradičního pomazánkového jalapeño a můžete s chutí pozvat přátele či rodinu na pořádnou Grill Party!

Soutěž probíhá od 1. 6. do 31. 6. 2016 a losujeme každý měsíc.

Více info na www.choceanskemlekarne.cz a www.schutidotoho.cz

3x10 praktických lávových grilů

3x10 setů masa na grilování

3x10 sudů piva

3x50 mrazákových nožů